

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Madis Timpson
Riigikogu õiguskomisjon
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Meie 18.10.2026 nr 8-1/7549-1

Muudatusettepanekud eelnõule 933 SE

Lugupeetud õiguskomisjoni esimees

Riigikogu menetluses on kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus (rahvusvahelise koostöö lihtsustamine) 933 SE, mis võeti Riigikogu menetlusse 02.06.2026, eelnõu esimene lugemine toimus 01.10.2026 ning muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrati 15.10.2026.

Justiits- ja Digiministeerium palub muuta nimetatud eelnõu vastavalt käesolevas kirjas esitatud ettepanekutele.

Muudatusettepanekutel on kokkuvõtlikult viis eesmärki:

- 1) muudatusettepanekud, mis on vajalikud eelnõu teksti kooskõlla viimiseks pärast eelnõu Riigikogule esitamist vastu võetud muude kriminaalmenetluse seadustiku muudatustega (muudatusettepanekutes on arvestatud KrMS-i sõnastust seisuga 01.01.2027) (punktid 1–9);
- 2) muudatusettepanekud, mis tuginevad Euroopa Komisjonilt rikkumismenetluses INFR(2020)2279 eelnõu kohta saadud esialgsele tagasisidele (punktid 10–15);
- 3) muudatusettepanekud, mis on vajalikud naistevastase vägivalda ja perevägivalda tõkestamist käsitleva Euroopa Liidu direktiivi ülevõtmiseks (punktid 16–22);
- 4) muudatusettepanekud, mis on vajalikud eelnõu 560 SE vastuvõtmise järel ilmnunud ebatäpsuste ja lünkade parandamiseks (punktid 23–37);
- 5) muudatusettepanek, mis tagab füüsilisest isikust kannatanu teavitamise süüdimõistetu ennetähtaegsest vabanemisest või kinnipidamisasutusest põgenemisest (punkt 38).

1. eelnõu § 1 punktis 3 asendada tekstiosa „punktiga 6“ tekstiosaga „punktiga 7“;

2. eelnõu § 1 punktis 4 asendada tekstiosa „punktis 6“ tekstiosaga „punktis 7“;

Selgitus punktide 1–2 juurde

Alates 1. novembrist 2026 sisaldab KrMS § 204 lõige 1 juba punkti 6. Eelnõuga lisatav kriminaalmenetluse lõpetamise alus peab seetõttu olema sätestatud punktis 7.

3. eelnõu punktis 10 asendada § 489⁵⁷ lõiked 2–3 uute lõigetega järgmises sõnastuses:

(2) Euroopa Liidu liikmesriigilt saabunud kriminaalmenetluse ülevõtmise taotluse lahendab Riigiprokuratuur määrusega, mis peab sisaldama kõiki käesoleva seadustiku § 145 lõike 3 punktides 1–8 nimetatud andmeid, ja taotluse rahuldamise korral edastab kriminaalasja materjalid uurimisalluvuse kohaselt.

(3) Riigiprokuratuuri kriminaalmenetluse ülevõtmise taotluse rahuldamise määruse peale võivad kahtlustatav, süüdistatav ja kannatanu esitada 15 päeva jooksul määruse kättesaamisest arvates kaebuse maakohtule käesoleva seadustiku §-des 230–231 sätestatud korras.

Suur-Ameerika 1 / 10122 Tallinn / +372 620 8100 / info@justdigi.ee/ www.justdigi.ee
Registrikood 70000898

Selgitus

Lõikesse 2 lisatakse täiendus, et menetluse ülevõtmise määrus peab olema vormistatud koos kirjalike põhjendustega. 1. novembril 2026 jõustuva KrMS § 145 lõike 5 üldreegli järgi võib menetleja määrusest asjaolud ja õiguslikud põhjendused esialgu välja jätta. Ülevõtmisega nõustumise otsuse puhul EL määrus sellist lihtsustatud lahendit ei luba, mistõttu tuleb sinna alati põhjendused lisada. Samuti muutub alates 1. novembrist 2026 Riigiprokuratuuri määruse kaebemenetlus ning see kaebus tuleb esitada otse maakohtule, mitte enam esmalt uuesti Riigiprokuratuurile. Seega tuleb ka eelnõus vastav viide muuta.

4. eelnõu punktist 10 jätta välja §-i 489⁵⁷ lisatav lõige 4;

Selgitus

Tulenevalt sellest, et Riigiprokuratuuri määruse peale esitatakse kaebus edaspidi otse maakohtule, muutub ebavajalikuks eraldi lühema tähtaja seadmine ning vastava lõike võib välja jätta. Alates 1. novembrist 2026 kehtiva KrMS § 231 lõike 1 üldreegli järgi vaatab eeluurimiskohtunik kaebuse läbi 30 päeva jooksul. See mahub (EL) 2024/3011 määruse 60-päevase tähtaja sisse. Kuna Riigiprokuratuuri enda määrus vaidlustatakse pärast KrMS-i muudatust otse maakohtus, ei lisandu sellele enam eelnevat Riigiprokuratuuri menetlust.

5. täiendada eelnõu § 1 pärast punkti 17 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„paragrahvi 508 lõikes 3 asendatakse tekstiosa „taotlevale riigile“ tekstiosaga „täitvale riigile“;“

Selgitus

Eelnõu punkt 17 parandab vea KrMS § 507 lõikes 7, kuid § 508 lõikes 3 on Euroopa vahistamismääruse adressaadiks endiselt ekslikult märgitud „taotlev riik“. Eesti on Euroopa vahistamismääruse koostamisel taotlev riik ning määrus tuleb edastada täitvale riigile. Mõlemad sätted peavad kasutama õiget terminit.

6. eelnõu punkt 21 muuta ja sõnastada järgmiselt:

21) paragrahvi 508⁷² lõiget 1 täiendatakse punktidega 2¹–2² järgmises sõnastuses:

„2¹) kui välisriigi taotlusest ilmneb, et karistatud isikut on välisriigis tehtud otsusest teavitatud ja tal on olnud võimalus seda vaidlustada, võib kohus taotluse lahendada karistatud isikut kaasamata;

2²) kohus võib välisriigis mõistetud rahatrahvi tunnustamise määrase koostada välisriigi taotlusele pealdisena;“

Selgitus

Alates 1. novembrist 2026 lubavad KrMS § 145 lõiked 5 ja 6 jätta määrusest välja selle aluseks olevad asjaolud ja õiguslikud põhjendused ning kohustavad taotluse korral vormistama põhjendatud määruse. KrMS § 387 lõike 2¹ järgi hakkab määruskaebuse tähtaeg kulgema alles kõiki § 145 lõike 3 punktides 1–8 nimetatud andmeid sisaldava määruse kättesaadavaks tegemisest. Seetõttu tuleb punkti 2² jätta ainult võimalus koostada tunnustamise määrus välisriigi taotlusele pealdisena ning punkt 2³ on üleliigne.

7. eelnõu punkt 22 muuta ja sõnastada järgmiselt:

22) paragrahvi 508⁷² lõige 4 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(4) Kui karistatud isik on rahalise karistuse või rahatrahvi enne kohtumääruse tegemist täielikult tasunud, lõpetab kohus asjas menetluse määrusega.“;

Selgitus

Alates 1. novembrist 2026 lubavad KrMS § 145 lõiked 5 ja 6 jätta määrusest välja selle aluseks olevad asjaolud ja õiguslikud põhjendused ning kohustavad taotluse korral vormistama põhjendatud määruse. Seega ei ole ka menetluse lõpetamisel põhjenduste esitamata jätmist siin sättes enam vaja reguleerida.

8. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 508⁷² täiendatakse lõikega 4¹ järgmises sõnastuses:

„(4¹) Kohus teeb käesoleva paragrahvi alusel tehtud määruse kättesaadavaks karistatud isikule ka siis, kui teda ei ole varem menetlusse kaasatud.“

Selgitus

Isiku menetlusse kaasamata jätmine ei kõrvalda määruse kättesaadavaks tegemise kohustust. Kättesaadavaks tegemine võimaldab isikul kasutada põhjenduste taotlemise ja kaebeõigust ning annab aluse tähtaegade arvutamiseks.

9. eelnõu punktis 24 asendada tekstiosa „tunnistuse kohtuotsuse tunnustamiseks“ tekstiosaga „tunnistuse otsuse tunnustamiseks“

Selgitus

KrMS § 508⁷⁵ lõikes 2 kasutatud termin „kohtuotsuse tunnustamiseks“ on kohtuvälise menetleja otsuse puhul ebatäpne ning tuleb asendada tekstiosaga „otsuse tunnustamiseks“, mis hõlmab ka kohtuvälise menetleja otsust.

10. täiendada eelnõu § 1 pärast punkti 10 uue punktiga järgmises sõnastuses:

XX) paragrahvi 492 lõike 2 punktis 8 asendatakse tekstiosa „Eesti kodaniku suhtes või Eestis alalise elamisõiguse alusel elava isiku suhtes ja“ tekstiosaga „Eesti kodaniku, Eestis alalise elamisõiguse alusel elava isiku või Eestis viibiva ja Eestiga püsivalt seotud isiku suhtes ning“.

Selgitus

Muudatusega kõrvaldatakse rikkumismenetluses INFR(2020)2279 esile toodud puudus raamotsuse 2002/584/JSK artikli 4 lõike 6 ülevõtmisel.

Euroopa Kohus selgitas kohtuasjas C-66/08, Kozłowski, et artikli 4 lõikes 6 kasutatud mõiste „viibib“ hõlmab isikut, kes ei ela täitvas liikmesriigis püsivalt, kuid kellel on selle riigiga viibimise kestust, laadi ning muid asjaolusid arvestades piisavalt tugev seos.

Kehtiv KrMS § 492 lõike 2 punkt 8 hõlmab välismaalase üksnes juhul, kui ta elab Eestis alalise elamisõiguse alusel. Muudatusega laiendatakse sätet ka Eestis viibivale isikule, kellel on Eestiga püsiv seos, kuid kellel puudub Eestis alaline elamisõigus. Isiku seotust Eestiga peab kohus konkreetse juhtumi asjaolude põhjal hindama.

11. täiendada eelnõu § 1 pärast punkti 10 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 494 lõiget 1 täiendatakse punktiga 4 järgmises sõnastuses: „4) isiku edasiloovatamist teisele Euroopa Liidu liikmesriigile taotletakse seoses kuriteoga, mille suhtes ei kohaldata käesoleva seadustiku § 493 lõiget 1 sama paragrahvi lõike 2 punkti 6 alusel.“

Selgitus

Muudatus tuleneb Euroopa Komisjoni rikkumismenetluses INFR(2020)2279 viidatud probleemist raamotsuse artikli 28 lõike 2 punkti c ülevõtmisel.

KrMS § 494 lõige 1 sätestab juhud, mil Eestile loovutatud isiku võib teisele Euroopa Liidu liikmesriigile edasi loovutada ilma algse loovutajariigi uue nõusolekuta. Kehtivad punktid 1 ja 2 hõlmavad olukordi, kus isik ei ole pärast vabastamist Eestist lahkunud, on Eestisse tagasi pöördunud või on edasiloovatamisega nõustunud. Reguleerimata on aga juhtum, kus algne loovutajariik on juba lubanud isiku suhtes kriminaalmenetlust muu enne loovutamist toime pandud kuriteo eest.

KrMS § 493 lõike 2 punktis 6 nimetatud nõusolek puudutab muu kuriteo menetlemist, § 494 lõike 1 punktis 3 nimetatud nõusolek aga tema edasiloovatamist. Kehtivast sõnastusest võib jääda mulje, et edasiloovatamiseks tuleb alati küsida uus nõusolek, kuigi algne loovutajariik on sama kuriteo suhtes erikohustuse reegli kohaldamata jätmisega juba nõustunud. Raamotsus sellisel juhul uut nõusolekut ei nõua. Näiteks kui Leedu loovutab isiku Eestile ja annab hiljem nõusoleku menetleda teda Eestis veel

ühe enne loovutamist toime pandud kuriteo eest, ei ole Leedult vaja küsida uut nõusolekut, kui Läti taotleb Eestilt isiku loovutamist sama kuriteoga seoses.

Uue punktiga 4 sätestatakse, et uut nõusolekut ei ole vaja, kui edasiloovutamist taotletakse kuriteo eest, mille suhtes ei kohaldata KrMS § 493 lõiget 1 sama paragrahvi lõike 2 punkti 6 alusel. Muudatus kõrvaldab ebaselguse ja võtab üle raamotsuse artikli 28 lõike 2 punkti c koostoimes artikli 27 lõike 3 punktiga g. Artikli 27 lõike 3 punktides a, e ja f nimetatud olukorrad on juba hõlmatud § 494 lõike 1 punktidega 1 ja 2.

12. muuta eelnõu § 1 punktis 11 kavandatud § 502 lõikeid 5¹ ja 5² ning sõnastada need järgmiselt:

„(5¹) Kui kriminaalmenetluse jätkamiseks esitatud Euroopa vahistamismääruse menetluses esitab taotlev riik enne loovutamisosuse tegemist isiku ärakuulamise või ajutise üleandmise taotluse, korraldab kohus ärakuulamise või nõustub isiku ajutise üleandmisega taotlevale riigile. Ärakuulamine toimub Eesti õiguse kohaselt tingimustel, milles kohus ja taotleva riigi pädev õigusasutus on kokku leppinud. Taotleva riigi esindajatel on õigus ärakuulamisel osaleda.

(5²) Käesoleva paragrahvi lõikes 5¹ nimetatud ajutise üleandmise tingimused ja kestus määratakse kindlaks kohtu ja taotleva riigi pädeva õigusasutuse vastastikusel kokkuleppel. Kokkuleppes nähakse ette isiku Eestisse tagasipöördumise aeg selliselt, et isik saaks osaleda loovutamismenetluses teda puudutaval kohtuistungil.“

Selgitus

Muudatusega täpsustatakse raamotsuse artikli 18 lõike 1 ülevõtmist ja kõrvaldatakse rikkumismenetluses INFR(2020)2279 komisjoni tõstatatud ebaselgus, lähtuvalt Euroopa Komisjoni esitatud märkustest.

Kehtivas eelnõu sõnastuses on § 502 lõikes 5¹ sätestatud kohtu kohustus korraldada isiku ärakuulamine, kuid lõikes 5² on ajutise üleandmise kohta kasutatud sõna „või“. Muudatusega sätestatakse üheselt, et taotleva riigi taotluse korral peab kohus valima isiku ärakuulamise ja ajutise üleandmise vahel. Lõikes 5¹ sätestatakse valikukohustus ja ärakuulamise tingimused ning lõikes 5² ajutise üleandmise tingimused. Kohus säilitab õiguse otsustada, kumb menetlusviis on konkreetsel juhul sobiv.

13. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„paragrahvi 494 lõige 3 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(3) Kohus vaatab käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isiku edasiloovutamise taotluse läbi viie päeva jooksul nõuetekohase taotluse saamisest arvates. Taotluse nõuetekohasuse hindamisel lähtub kohus käesoleva seadustiku §-st 508. Taotluse läbivaatamisel kontrollib kohus, kas edasiloovutamine on käesoleva seadustiku §-de 491 ja 492 kohaselt lubatav. Edasiloovutamise otsus tehakse 30 päeva jooksul taotluse Eestisse saabumisest arvates.“

Selgitus

Muudatusega kõrvaldatakse rikkumismenetluses INFR(2020)2279 esile toodud puudus raamotsuse artikli 28 lõike 3 ülevõtmisel.

Sättes tehakse sõnaselgeks, et edasiloovutamise nõusoleku taotlus peab vastama Euroopa vahistamismääruse vormi ja sisu nõuetele ning et kohus kontrollib edasiloovutamise lubatavust samade tingimuste ja keeldumisluste järgi, mida kohaldatakse Euroopa vahistamismääruse täitmisel. Samuti sätestatakse raamotsusest tulenev 30-päevane otsustamistähtaeg.

Taotluse vormi ja sisu nõuded ning lähtumine §-st 508 ning §-dest 491 ja 492 on ka kehtivast seaduse tekstist tuletatavad, kuid nende sätete kohaldamine ei ole § 494 lõikes 3 praegu piisavalt selgelt väljendatud ning muudatusega parandatakse see puudujääk.

14. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 492 lõike 1 punkt 5 tunnistatakse kehtetuks;“

Selgitus

Muudatusega kõrvaldatakse rikkumismenetluses INFR(2020)2279 esile toodud puudus nõukogu raamotsuse 2002/584/JSK artikli 1 lõigete 2 ja 3 ülevõtmisel. KrMS § 492 lõike 1 punktis 5 sätestatud kohustuslik loovutamise keeldumise alus tugineb raamotsuse põhjendusele 12, kuid seda ei ole ette nähtud raamotsuse artiklis 3 ega artiklites 4 ja 4a loetletud keeldumisaluste hulgas. Põhjenduspunkt ei saa iseseisvalt luua täiendavat kohustuslikku Euroopa vahistamismääruse keeldumisalust.

Punkti kehtetuks tunnistamine ei vabasta kohut kohustusest tagada Euroopa vahistamismääruse täitmisel põhiõiguste kaitse. Loovutamisest saab põhiõiguste rikkumise ohu tõttu erandlikult loobuda üksnes Euroopa Liidu õigusest ja Euroopa Kohtu praktikast tulenevatel tingimustel.

15. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 492 lõiget 6 täiendatakse teise lausega järgmises sõnastuses:

„Kui eesõiguse või puutumatus äravõtmine kuulub Eesti asutuse pädevusse, taotleb kohus sellelt asutuselt eesõiguse või puutumatus äravõtmist viivitamata.“;

Selgitus

Muudatusega kõrvaldatakse rikkumismenetluses INFR(2020)2279 esile toodud puudus raamotsuse artikli 20 lõike 2 ülevõtmisel. Kehtiv KrMS § 492 lõige 6 ei sätesta menetlust olukorras, kus Euroopa vahistamismääruse alusel tagaotsitavalt isikult eesõiguse või puutumatus äravõtmine kuulub Eesti asutuse pädevusse. Täienduse kohaselt peab Euroopa vahistamismäärust täitev kohus esitama pädevale Eesti asutusele eesõiguse või puutumatus äravõtmise taotluse viivitamata.

16. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 8 lõige 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(2) Politsei- ja Piirivalveamet, prokuratuur või kohus edastab Sotsiaalkindlustusametile ohvriabi teenuste saamiseks ohvriabi seaduse § 7 lõikes 1 nimetatud isikute andmed ohvriabi seaduses sätestatud korras.“;

Selgitus

Kehtiva KrMS-i § 8 (menetlusosalise õiguste tagamine) lõige 2 sätestab, et kui menetteleja on tuvastanud, et kannatanu võib vajada ohvriabi teenuseid, edastatakse kannatanu andmed Sotsiaalkindlustusametile OAS-is sätestatud korras. OAS-i § 7 lõige 1 vastab sellele sättele, täpsustades, et andmed edastatakse esimesel võimalusel. OAS-i 2023. a jõustunud tervikteksti eelnõu seletuskirjas¹ on viidatud, et vaid vähemus ohvritest otsib ise abi, ehkki nad võivad olla kuritegevusega seotud negatiivses psühholoogilises seisundis ning seetõttu sätestati koos OAS-iga ka KrMS-is selged seosed ja töökorraldus ohvrite vajaduste hindamiseks ja abini jõudmiseks. Ohvriabi töötajad võtavad üldjuhul ohvriga ühendust kahe tööpäeva jooksul tema andmete saamisest, et tutvustada ohvriabi teenuseid ja hüvitisi. Süsteemi arendamisel kavandatakse täpsustada ühenduse võtmise kiirust sõltuvalt juhtumist ning erikohtlemise- ja kaitsevajadusega ohvrite puhul tuleb seda teha esmajärjekorras.

Direktiivi ülevõtmisega seoses plaanitakse täiendada OAS-i § 7 lõiget 1 ohvrite täpsema loeteluga, kelle puhul eeldatakse, et nad vajavad ohvriabi teenuseid, ilma et menettelejal oleks selleks vaja eraldi hindamine teha. OAS-i muudatuse vajadus tuleneb direktiivi artiklist 18, mis käsitleb ohvrite suunamist tugiteenuste osutajate juurde ning selleks tuleb tagada konfidentsiaalne andmeedastus.

KrMS-i § 8 lõikesse 2 ei ole aga otstarbekas lisada sama loetelu, mis on OAS-i § 7 lõikes 1. Selle asemel viidatakse OAS-ile.

Loetelu ei lisata KrMS-i ka seepärast, et KrMS-is ei kasutata selliseid mõisteid nagu perevägivalla, seksuaalvägivalla, naistevastase vägivalla või inimkaubanduse ohver, kuid need on sätestatud OAS-i §-s 4 ja on praktikas kasutusel. Täpsemalt on OAS-i § 4 lõike 5 kohaselt perevägivalla ohver isik, kes on kogenud füüsilise, seksuaalse, psüühilise või majandusliku vägivalla akte perekonnas või kooselus või endise või praeguse abikaasa või partneri poolt, sõltumata sellest, kas vägivallaakti toimepanija elab

¹ [Eelnõu - Riigikogu](#).

või on elanud ohvriga samas elukohas. OAS-i § 4 lõike 6 kohaselt on seksuaalvähivalla ohver isik, kelle suhtes on sooritatud seksuaalseid toiminguid ilma tema nõusolekuta või keda on sunnitud seksuaalsetele toimingutele kolmanda isikuga või keda on seksuaalselt väärkoheldud. OAS-i § 4 lõike 4 kohaselt on naistevastase vähivalla ohver naine, kellele tema suhtes toime pandud perevähivalla või soolise vähivalla, sealhulgas sunni või omavolilise vabadusest ilmajätmise või sellega ähvardamise tulemusena on tekitatud füüsilist, seksuaalset, psüühilist või majanduslikku kahju või kannatusi avalikus või eraelus. OAS-i § 4 lõike 3 kohaselt on inimkaubanduse ohver isik, kes on kannatanu karistusseadustiku §-des 133–133³, 138–140 või 175 sätestatud kuriteo tunnustel alustatud kriminaalmenetluses, või isik, keda käsitatakse kannatanuna muu samalaadse välisriigis kehtivas karistusseaduses sätestatud kuriteo tunnustel alustatud kriminaalmenetluses. Ohver on OAS-i § 4 lõike 2 kohaselt isik, kes on kuriteo, vähivalla või kriisjuhtumi tagajärjel kannatanud kahju või hukkunud.

17. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 37² lõige 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(1) Menetleja on kohustatud menetluse võimalikult varases etapis hindama, kas esineb asjaolusid, mis annavad aluse arvata, et füüsilisest isikust kannatanu vajab kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset ning ohvriabiteenuseid. Hindamist tehakse vajaduse korral korrapäraselt.“;

Selgitus

KrMS-i §-s 37² (füüsilisest isikust kannatanu individuaalsete kaitsevajaduste hindamine) tehakse muudatused lõigetes 1 ja 2.

Lõige 1 sõnastatakse tervikuna uuesti. Lõikesse 1 lisandub täiendus, et hindamine tuleb teha võimalikult varases menetluse etapis ning vajaduse korral tuleb hindamist teha korrapäraselt. Kui tihti tuleb hinnata, sõltub juhtumi asjaoludest. Mõnel juhul võib see tähendada igakuist hindamise ülevaatamist, mõnel juhul piisab ühest korrast aastas. Muudetakse ka kehtiva sõnastuse osa, mis puudutab ohvriabiteenuseid, asendades sõna „sealhulgas“ sidesõnaga „ning“, sest ohvriabiteenused ei ole tingimata erikohtlemise ja kaitse osa, kuigi võivad seda olla.

Lõikesse 1 lisatavad täiendused tulenevad direktiivi artiklist 16, mille lõike 2 kohaselt hinnatakse ohvrite kaitsevajadusi võimalikult varases etapis, näiteks esmakordsel kokkupuutel pädevate asutustega. Artikli 16 lõige 7 rõhutab vajadust vaadata antud hinnang korrapäraselt läbi ja võtta vajaduse korral uusi meetmeid.

Kuna tavaliselt puutub kuriteos kannatanu esimesena kokku menetlejaga, näiteks politseiurija või sündmuskohale jõudnud patrullpolitseinikuga, teeb esmase hindamise tema. Olenevalt juhtumi asjaoludest tehakse vajaduse korral põhjalikum hindamine kohtueelse menetluse etapis. Kuna kriminaalmenetlus liigub järgmistes etappides teiste menetlejate kätte, ei tee korduvat hindamist tingimata sama menetleja. Ka direktiivi põhjenduspunktides on märgitud, et hinnangu läbivaatamine võiks toimuda menetluse olulistest etappides, näiteks kohtumenetluse algatamisel ning kohtuotsuse või -määruse tegemisel. Seaduse tasandil ei ole siiski otstarbekas täpsemalt reguleerida, kuidas korduvat hindamist tehakse, sest see sõltub kuriteo asjaoludest. Kuna KrMS-i §-s 37² sätestatud kohustus laieneb kõigile menetlejatele, peab iga järgnev menetleja veenduma, kas hindamine on tehtud, kas seda on vaja muuta ja millise ajavahemiku järel tuleb seda korrata.

Kannatanu individuaalse hindamise eesmärk on 2023. aastal jõustunud OAS-i tervikteksti seletuskirja kohaselt tagada, et ohvrid saaksid õigel ajal vajalikku kaitset ja teenuseid, sealhulgas vajaduse korral kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset ning ohvriabiteenuseid. Hindamise tulemusena kohaldatakse inimese vajadustele vastavaid kaitsemeetmeid, sealhulgas võimaldatakse vajaduse korral ohvriabi. Eraldi hindamisdokumenti ei pea vormistama ning ka muudatusega ei kavandata eraldi dokumendivormi ega täpsemate hindamisreeglite kehtestamist.

18. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 37² lõiget 2 täiendatakse kolmanda lausega järgmises sõnastuses:

„Pereliikmete vahelise vähivalla korral eeldatakse, et perekonnas elavad või sündmuse juures viibinud alaealised ja teised abi vajavad isikud vajavad kaitset ka juhul, kui nad ei ole selles kriminaalasjas kannatanuks.“;

Selgitus

Kehtiva KrMS-i § 37² lg 2 esimene lause annab menetlejale juhised, mida tuleb võtta arvesse kannatanu vajaduste hindamisel, näiteks kannatanu isikuomadused, kuriteo raskus ja laad jne. Samas lõikes olev teine lause sätestab, et alaealise kannatanu puhul eeldatakse, et ta vajab kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset. See tähendab, et alaealise kannatanu puhul ei ole vaja esimeses lauses loetletud asjaolusid hinnata selleks, et otsustada, kas alaealine kannatanu vajab näiteks ohvriabi.

Muudatusega lisatakse samasse lõikesse kolmas lause, mille kohaselt eeldatakse, et pereliikmete vahel toimuva vägivalla puhul selles perekonnas elavad või sündmuse juures viibinud lapsed ja sündmuse juures viibinud teised abi vajavad isikud vajavad kaitset ka juhul, kui nad ei ole selles kriminaalasjas kannatanuks. Direktiiv kasutab mõistet ülalpeetav, kuid KrMS-is seda ei esine. KrMS-i § 8 lõike 1 punktis 6 kasutatakse terminit „abi vajav lähedane“ ning selle eeskujul on siin abi vajav isik, kelleks võib olla näiteks puudega täisealine lähedane, kes viibib sündmuskohal ja menetleja hinnangul vajab ilmselgelt abi.

Täiendus on seotud direktiivi artikli 2 punktidega c ja g ning artikli 16 lõikega 8. Direktiivi artiklis 2 on kirjas direktiivis kasutatavad terminid. Punkt c määratluse kohaselt loetakse ohvriks ka lapsed, kes on kannatanud kahju, sest on olnud perevägivalla tunnistajateks. Punkti g kohaselt on ülalpeetav ohvri laps või muu isik (välja arvatud süüteo toimepanija), kes elab ohvriga samas leibkonnas ning kelle eest ohver hoolt kannab ja keda ta üleval peab. Artikli 16 lõike 8 kohaselt eeldatakse, et ülalpeetavatel on erikaitsevajadused ilma individuaalse hindamiseta, välja arvatud juhul, kui on märke selle kohta, et neil ei ole erikaitsevajadusi.

Eestis ei ole seni peetud vajalikuks rõhutada pereliikmete vahelise vägivalla keskel elavate laste abivajadust kriminaalmenetluse kontekstis, samas käsitleb lastekaitseseaduse 7. peatükk hädaohus olevat last, kelleks on ilmselt ka vägivalla keskel elavad lapsed.

Direktiivi põhjenduses² selgitatakse, et kuna lapsed on vähem kaitstud, mõjub perekonnas toimuva vägivalla nägemine neile laastavalt. Perekonnas vägivalla tunnistajaks olnud lapsed kannatavad tavaliselt otsest psühholoogilist ja emotsionaalset kahju, mis mõjutab nende arengut ja toob kaasa suurema füüsiliste ja vaimsete haiguste ohu. Lapsed, keda pereliikmete vahelise vägivalla tunnistajateks olemine on otseselt kahjustanud, on ise ohvrid ja kui seda tunnistatakse, saab astuda olulise sammu nende laste kaitsmiseks, kes perekonnas toimuva vägivalla tõttu kannatavad.

KrMS-i § 37 sätestab, et kannatanuks saab olla vaid füüsiline (ka juriidiline) isik, kelle õigushüve on tema vastu toime pandud kuriteoga vahetult kahjustatud. Seega lapsed, kes elavad kodus, kus toimuvad vägivalla intsidendid, ei saa KrMS-i järgi olla kannatanuks, kui kuritegu ei ole otseselt nende vastu toime pandud. Mõnikord on sellised lapsed tunnistajaks KrMS-i § 66 kohaselt, kui laps võib teada töendamiseseme asjaolusid. Kindlasti on aga sellised lapsed ohvrid, olenemata sellest, kas nad konkreetset menetluses on tunnistatud kannatanuks või tunnistajaks. Sellised lapsed vajavad abi ja nendest tuleb ohvriabile või lastekaitsele teada anda ning seega on oluline täiendada individuaalse hindamise sätet.

KrMS-i § 37² lõike 2 täiendus on sõnastatud laiemalt kui vaid kannatanu ülalpeetavad, sealhulgas lapsed. Pereliikmete vahelise vägivalla juhtumi nägemine või kuulmine võib olla häiriv kogemus ka teistele lastele, keda tuleb käsitada abivajavate lastena. Politsei sõnutsi võivad sellised lapsed olla näiteks naabrilapsed. Menetleja, kes teavitab Sotsiaalkindlustusametit KrMS-i § 8 lõike 2 kohaselt ohvriabi vajavatest isikutest, ei pea ise tegema põhjalikku hindamist selle kohta, kas või kui palju täpselt perekonnas toimuva vägivalla keskel elavad või sündmuse juures viibinud lapsed on kahjustada saanud või millist abi nad vajavad. See jääb ohvriabi või lastekaitse ülesandeks.

19. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) seadustikku täiendatakse §-ga 140³ järgmises sõnastuses:

„§ 140³. Infoühiskonna teenuse kaudu esitatava teabe eemaldamine või teabele juurdepääsu piiramine

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1385, 14. mai 2024, mis käsitleb naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamist. Põhjenduspunkt 13.

(1) Prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel võib kohustada infoühiskonna teenuse osutajat ja teabe avaldajat infoühiskonna teenuse kaudu esitatava teabe viivitamata eemaldama või teabele juurdepääsu piirama, kui on põhjendatud alus arvata, et sellise teabe avaldamisega pannakse toime kuritegu ja sellega rikutakse inimeste põhiõigusi või ohustatakse nende vara või tervist.

(2) Kui infoühiskonna teenuse osutaja või teabe avaldaja ei täida kohtu korraldust, võib teda kohtumääruse alusel trahvida.

(3) Kohtumäärus, millega kohustatakse teavet eemaldama või sellele juurdepääsu piirama, on vaidlustatav määruskaebuse korras.⁴;

Selgitus

KrMS-i täiendatakse §-ga 140³, mille lisamise vajadus tuleneb direktiivi artiklist 23, milles nõutakse veebimaterjali eemaldamise meetmete võtmist. Eestis on mõnes õigusaktis reguleeritud veebisisu piiramine, määrates piiramise korra ja pädeva asutuse. Näiteks hasartmänguseaduse § 56, infoühiskonna seaduse § 13¹, toote nõuetele vastavuse seaduse § 56², Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 120¹. Kui ebaseadusliku veebisisu piiramiseks puudub täpne norm, saab valdkonnas pädev korrakaitseorgan teha vahendusteenuse osutajale ettekirjutuse korrakaitseaduse § 28 lõike 1 alusel. Kui eriseadus ei määra pädevat asutust, siis on piiramise pädevus Politsei- ja Piirivalveametil kui üldkorrakaitseorganil korrakaitseaduse § 6 lõike 2 alusel. Infoühiskonna teenuse seaduse § 13² lõikest 1 tuleneb nõue, et korrakaitseorgani ettekirjutused peavad vastama otsekohalduva EL-i digiteenuste määruse³ (DSA) artikli 9 lõike 2 tingimustele, mis ei ole aga antava korralduse aluseks. Korralduse alus peab tulenema eriseadusest. Kuna KrMS-is sellist alust ei ole, tuleb see sätestada.

Kuna veebisisu eemaldamise korraldus võib rikkuda veebis oleva teabe omaniku õigusi, näiteks ärihuve, peab sellise korralduse andmine olema igati kaalutletud, kuid samas tuleb sageli tegutseda kiiresti, et kannatanu huvid oleksid piisavalt kaitstud. Seepärast antakse õigus veebisisu eemaldamise korralduse andmiseks kohtunikule, eeluurimise ajal eeluurimiskohtunikule, kes saab teha määruse omal algatusel või prokuratuuri taotlusel. Korraldust veebisisu eemaldamiseks saab anda nii infoühiskonna teenuse osutajale kui ka teabe avaldajale ning korralduse sisuks võib olla teabe viivitamata kõrvaldamise või teabele juurdepääsu piiramise nõue. Selleks, et välistada kergekäelised taotlused veebisisu eemaldamiseks, lisatakse klausel, et korralduse saab anda, kui on põhjendatud alus arvata, et sellise teabe avaldamisega pannakse toime kuritegu ja sellega rikutakse inimeste põhiõigusi või ohustatakse isikute vara või tervist. Seega kui kellegi kohta avaldatakse internetis teavet, mis talle ei meeldi, aga selle avaldamine on seaduslik, ei saa nõuda teabe eemaldamist. Näiteks KrMS-i § 408¹ kohaselt avaldatakse jõustunud kohtulahendid karistusregistris ning loodava sätte alusel ei saa nõuda selle teabe eemaldamist veebist, kuna teabe avaldamine on seaduslik ja toime ei ole pandud kuritegu.

Veebisisu eemaldamise või sellele juurdepääsu piiramise korralduse saab vaidlustada määruskaebuse korras KrMS-i 15. peatüki kohaselt. Kohtu korralduse täitmata jätmise korral võib kohustatud isikut KrMS-i § 138¹ kohaselt trahvida.

Direktiivi põhjendustes⁴ selgitatakse artiklit 23 järgmiselt. Teatavate direktiivis käsitletud süütegudega kaasneb suurem oht korduvaks, pikaajaliseks või isegi pidevaks ohvristamiseks. See oht esineb eelkõige tegude korral, mis seisnevad selles, et kübervägivallategude tulemusena saadud materjal tehakse IKT vahendite abil kättesaadavaks, võttes arvesse, kui lihtsalt ja kiirelt on sellist materjali võimalik laialt levitada ning kui raske on sageli sellist materjali eemaldada. Et selliste süütegude ohvrite õigusi tõhusalt kaitsta, peaksid liikmesriigid võtma kohaseid meetmeid sellise materjali viivitamatuks eemaldamiseks. Arvestades, et materjali eemaldamine selle algallikast ei pruugi alati olla võimalik, näiteks õiguslike või praktiliste raskuste tõttu, mis on seotud eemaldamiskorralduse täitmise või jõustamisega, peaks liikmesriikidel olema lubatud näha ette ka meetmed, millega tõkestatakse viivitamata juurdepääs sellisele materjalile. Nende meetmete hulka, mille eesmärk on materjal viivitamata eemaldada või tõkestada sellele juurdepääs, peaks eelkõige kuuluma liikmesriikide ametiasutuste õigus anda teabe talletamise teenuse osutajatele korraldus eemaldada asjaomase materjali üks või mitu konkreetset elementi või tõkestada neile juurdepääs.

³ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1385, 14. mai 2024, mis käsitleb naistevastase vägivalga ja perevägivalga tõkestamist. Põhjenduspunktid 51-55.

Kõik materjali eemaldamise või sellele juurdepääsu tõkestamise meetmed, sealhulgas eelkõige korraldused materjal eemaldada või tõkestada sellele juurdepääs, võivad lisaks ohvritele mõjutada teiste isikute õigusi ja huve. Sellised isikud on näiteks sisuteenuse pakkujad, teabe talletamise teenuse osutajad, kelle teenuseid võidakse kasutada, ja nende teenuste lõppkasutajad. Samuti võivad meetmed mõjutada üldist huvi. Seepärast tuleks tagada, et nimetatud korraldusi saab anda ja muid meetmeid võtta ainult läbipaistvalt. Seejuures tuleb ette näha piisavad kaitsemeetmed, et sellised korraldused ja meetmed piirduksid alati ainult sellega, mis on vajalik ja proportsionaalne. See on vajalik õiguskindluse tagamiseks, et teabe talletamise teenuse osutajad, teised asjaomased vahendusteenuste osutajad ja sisuteenuse pakkujad saaksid riigisisese õiguse kohaselt kasutada oma õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ning et saavutataks õiglane tasakaal kõigi asjaomaste õiguste ja huvide, sealhulgas kõigi asjaosaliste põhiõiguste vahel, nagu on ette nähtud põhiõiguste hartas. Iga juhtumi korral on oluline kõigi asjakohaste õiguste ja huvide hoolikas kaalumine.

20. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 195 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses:

„(6) Vajaduse korral osutatakse alaealisele kuriteoteate esitamisel abi, mis vastab tema vanusele ja arengutasemele.“;

Selgitus vt p 21 juures

21. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 198 täiendatakse lõikega 3 järgmises sõnastuses:

„(3) Kui kuriteoteate esitab alaealine oma vanema või eestkostja kohta, teavitatakse sellest vanemat või eestkostjat alles pärast alaealise kaitseks meetmete võtmist.“;

Selgitus punktide 20 ja 21 juurde

KrMS-i § 195 ja 198 täiendatakse uute lõigetega järgmiselt.

Kuriteoteate esitamist reguleerivat KrMS-i § 195 täiendatakse lõikega 6. Lõige 5 sätestab, et vajaduse korral osutatakse kannatanust kuriteoteate esitajale keeleabi. Lisatav lõige 6 on sõnastatud analoogselt: vajaduse korral osutatakse alaealisele kuriteoteate esitamisel abi, mis vastab lapse vanusele ja arengutasemele. KrMS-i § 198 lõikesse 3 lisatakse, et kui kuriteoteate esitab laps oma vanema või eestkostja vastu, teavitatakse sellest vanemat või eestkostjat alles pärast lapse kaitseks meetmete rakendamist.

Direktiivi artikli 14 lõige 6 kohustab liikmesriike tagama, et kui naistevastase vägivalla või perevägivalla tegudest teatavad lapsed, oleks teatamise kord turvaline, konfidentsiaalne ja lapsele sobival viisil kättesaadav ning vastaks lapse vanusele ja arengutasemele, tagades lapsele vajaduse korral lastega töötamiseks koolitatud spetsialisti abi. Samuti peavad liikmesriigid tagama, et kui vägivallateoga on seotud vanemliku vastutuse kandja, ei sõltuks teatamine tema nõusolekust ning enne vanema teavitamist kuriteoteate esitamisest võetaks meetmed lapse turvalisuse kaitseks.

KrMS-i § 195 lõike 6 sõnastus ei ole küll täpselt sama, nagu on direktiivi artiklis 14, kuid tagab minimaalselt nõutava. Ka direktiivi selgitustes⁵ märgitakse, et abivajadust ei pruugi esineda, kui kuriteoteade esitatakse veebis. Eestis esitataksegi enamik kuriteoteateid veebis. See ei tähenda, et lapsel ei ole abi vaja. Direktiivi artiklis on mõeldud abi vajamist teate esitamisel, st tehnilist abi teatamisel või abi oma mõtete esitamisel.

KrMS-i § 198 lõike 3 täiendus on mõeldud näiteks olukordadeks, kus lapse vanem võib pärast lapse poolt tema kohta esitatud kuriteoteatest teada saamist muutuda lapsele ohtlikuks. Sellised juhtumid võivad olla näiteks perekonnas toime pandud seksuaalkuriteod, mille puhul last väärkohelnud vanem ähvardab last politseisse pöördumise korral vägivallaga ja selle toimepanemise oht võib olla reaalne. Selliste olukordade vältimiseks on vaja täiendada § 198.

22. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) seadustiku normitehnilist märkust täiendatakse tekstiosaga järgmises sõnastuses:

⁵ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401385&qid=1783409587897. Põhjenduspunkt 34.

„Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2024/1385/EL, mis käsitleb naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamist (ELT L, 2024/1385, 24.05.2024).“.

23. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 14 lõike 2 esimeses lauses asendatakse tekstiosa „§-s 301“ tekstiosaga „§ 268 lõikes 8“,“

Selgitus

Parandatakse viiteviga. Alates 1. novembrist 2026 tunnistatakse § 301 kehtetuks ning süüdistusest loobumist reguleerib § 268 lõige 8. Viide viiakse kooskõlla regulatsiooni uue asukohaga.

24. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 12 lõikes 4³ asendatakse tekstiosa „poole“ tekstiosaga „saladuse hoidmise kohustuse saanud isiku“,“

Selgitus

Kohus võib istungil toimunut keelata avaldada kõikidel istungisaalis viibijatel, sh neil, kes ei ole kohtumenetluse poolteks. Määruse vaidlustamise õigus ongi sama paragrahvi lg 6 kohaselt isikul, kellele saladuse hoidmise kohustus pandi. Järelikult peaks ka määruse kirjalike põhjenduste nõudmise õigus olema mitte üksnes kohtumenetluse poolel, vaid igal isikul, kelle õigusi määrusega piirati.

25. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 145 lõikes 5 asendatakse tekstiosa „menetlusosalise õigust nõuda nende“ tekstiosaga „menetlusosalise õigust nõuda määrusest teada saamisest viie päeva jooksul nende“,“

Selgitus

Alates 1. novembrist 2026 on võimalik enamik määruseid teha esialgu ilma määruses asjaolude kirjeldust ja põhjendusi esitamata, kuid seaduses ei ole määratletud tähtaega, mille jooksul saab määrusele nende osade lisamist nõuda. See tekitab õigusselgusetuse kaebetähtaegade osas, kuivõrd kaebetähtaeg hakkab kulgema hetkest, mil menetlusosaline on kätte saanud põhjendustega määruse. Muudatusega sätestatakse, et kirjalikke põhjendusi tuleb nõuda viie päeva jooksul määrusest teada saamisest. Küllalt lühike tähtaeg on põhjendatud sellega, et määruse kirjalike põhjenduste nõudmine ei kohusta menetlusosalist millekski, mille menetluslike tagajärgede üle oleks vaja pikemalt aru pidada, kuid laseb menetlejal põhjendustega määruse koostamisele asuda, kuni juhtumi asjaolud ja määruse tegemise kaalutlused on värskest mees.

26. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 155 lõike 11 tekstist jäetakse välja teine lause;“

Selgitus

Väljajäetav lause viitab süüdistatava poolt lühimenetluse kohtuistungil ütluste andmisele. Kuna alates 1. novembrist 2026 jõustuva KrMS-i redaktsiooni kohaselt ei saa süüdistatav lühimenetluses enam ütlusi anda, on tegemist sisutühja reegluga, mis tekitab segadust ja tuleb seetõttu välja jätta.

27. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 234 lõikes 5 asendatakse tekstiosa „punktis 1“ tekstiosaga „punktis 3“,“

Selgitus

Parandatakse viiteviga. KrMS § 234 lõige 5 sätestab tegevuse olukorras, kus prokuratuur või süüdistatav loobub lühimenetluse kohaldamise taotlusest. KrMS § 238 sätestab maakohtu erinevad

lahendid, mida lühimenetluses saab teha. Olukorras, kus süüdistatav või prokuratuur lühimenetlusest loobub, on kohane lahend märgitud § 238 lõike 1 punktis 3 (kohtumäärus, millega kriminaalasi suunatakse ümberjagamisele ja kriminaaltoimik tagastatakse prokuratuurile), mitte punktis 1.

28. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 262 lõike 1 punkt 2¹ muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„2¹) kaitseakti täiendamiseks või uue kaitseakti koostamiseks, kui kaitseakt ei vasta käesoleva seadustiku § 227 lõikes 3 sätestatud nõuetele, määrates selleks kaitsjale mõistliku tähtaja;“

Selgitus

Muudatusega kõrvaldatakse ebaselgus kaitseakti parandamise tähtaja suhtes. Kehtiva sõnastuse kohaselt tuleb parandatud kaitseakt esitada viis päeva enne eelistungit. Kuna alates 1. novembrist 2026 ei ole eelistungi pidamine enam kohustuslik, ei ole parandatud kaitseakti esitamise tähtaja sidumine eelistungi ajaga enam asjakohane. Selline sõnastus võib muu hulgas tekitada eksliku arusaama, et pärast kaitseakti parandamist tuleb alati pidada uus eelistung.

Muudatuse kohaselt määrab kohus kaitseakti täiendamiseks või uue kaitseakti koostamiseks kaitsjale mõistliku tähtaja. Tähtaja määramisel tuleb arvesse võtta nii nõutavate paranduste mahtu kui ka aega, mida teised kohtumenetluse pooled vajavad kaitseaktiga tutvumiseks.

29. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 262 lõiget 6 täiendatakse pärast tekstiosa „andmete tutvustamiseks“ tekstiosaga „või lahendab tõkendiküsimuse“;“

Selgitus

Muudatusega tehakse õigusselguse huvides täpsustus. Tõkendiküsimuse lahendamise vaidlustamine määruskaebuse korras tuleneb ka tõkendite kohta käivatest üldistest eeskirjadest. Samas on jälitustoimingutega kogutud materjalide tutvustamise küsimuses tehtava määruuse vaidlustamise võimalus eraldi märgitud, mistõttu võib tekkida eksiarusaam, et tõkendiküsimuse lahendamise kohta vaidlustamise võimaluse märkimata jätmine tähendab, et tõkendiküsimuse lahendamisel tehtavat määrust ei ole võimalik vaidlustada. Selle eksiarusaama ennetamiseks täiendatakse määruskaebuse esitamist võimaldavat sätet konkreetse viitega tõkendiküsimuse lahendamisele. Tõkendiküsimuse lahendamine hõlmab kohtu otsustust tõkendi kohaldamiseks, muutmiseks, tühistamiseks või ka muutmata jätmiseks pärast tõkendi põhjendatuse kontrollimist (näiteks olukorras, kus süüdistatav on küll kohtuliku arutamise eel vahistatud, kuid kohtuliku arutamisega ei ole olnud võimalik algust teha vahistuse põhjendatuse kontrollimiseks ette nähtud tähtaja jooksul ning kohus kontrollib eelmenetluses vahistatuse jätkuvat põhjendatust).

30. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 275 täiendatakse lõikega 2¹ järgmises sõnastuses:

„(2¹) Kui asja arutav kohtukoosseis ei saa nõutava aja jooksul vahistuse põhjendatust kontrollida, teeb käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud kontrolli eeluurimiskohtunik.“;“

Selgitus

Täiendus on vajalik puhuks, kui kohtuliku arutamise käigus asja arutav kohtunik haigestub, kuid asja ümber ei jagata (näiteks on kriminaalasi väga mahukas ja asja arutamisega on juba jõutud piisavalt kaugele, mistõttu põhjustataks ümberjagamise ja asja algusest peale uuesti arutamisega suurem viivitus). Sellisel puhul võib tekkida olukord, kus asja arutav kohus peaks kontrollima vahi all viibiva süüdistatava vahistatuse jätkuvat põhjendatust, kuid ei saa seda teha, kuna kohtunik on haige. Taolisi olukordi ei tule küll ette sageli, kuid kehtiv seadus ei paku võimalust nende mõistuspäraseks lahendamiseks ilma kohtuasja ümber jagamata. Kuna vahistuse põhjendatuse kontroll ei mõjuta asja sisulist lahendamist ega sõltu sellest otseselt, puudub takistus, miks ei võiks kohtuniku haigestumise korral vahistuse põhjendatust kontrollida eeluurimiskohtunik. Selline regulatsioon võimaldaks kohtu ressursi paindlikumalt kasutada, tagades samas inimeste põhiõiguste katkestusteta kaitse.

31. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 275 lõikes 6 asendatakse tekstiosa „Tõkendi kohaldamise, muutmise või tühistamise“ tekstiosaga „Tõkendiküsimuse lahendamisel tehtud määruse“;“

Selgitus

Muudatuse eesmärk on täpsustada määruskaebeõigust asja kohtuliku arutamise käigus tehtava tõkendisse puutuva otsustuse vaidlustamisel. Kehtiv sõnastus näib välistavat tõkendi põhjendatuse (eelkõige vahistuse põhjendatuse) kontrolli kohta tehtava määruse vaidlustamise, mis ei ole kooskõlas põhiõiguste kaitse eesmärgiga. Kehtiv õigus tunnustab võimalust esitada määruskaebus ka sellise kohtumääruse peale, millega kohus võtab seisukoha vahistuse jätkuva põhjendatuse kohta. Kui kohus leiab, et vahi all pidamine on jätkuvalt põhjendatud, on selle kohtumääruse toime samasugune nagu vahi all pidamise tähtaja pikendamise määruksel, mis on määruskaebuse korras vaidlustatav. Kaebeõiguse jätkuvaks tagamiseks ja õigusselguse saavutamiseks tuleb seetõttu määruskaebeõigust puudutav säte ümber sõnastada.

32. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 306 lõike 1 punktis 15 asendatakse tekstiosa „§ 145 lõikes 4¹“ tekstiosaga „§ 145 lõikes 7“;“

Selgitus

Parandatakse viiteviga. Määrusele nõude tasumiseks vajalike andmete eraldi dokumendis lisamist reguleerib alates 1. novembrist 2026 senise § 145 lõike 4¹ asemel lõige 7.

33. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 318 lõike 3 punktis 5 asendatakse tekstiosa „käesoleva seadustiku §-s 301“ tekstiosaga „käesoleva seadustiku § 268 lõikes 8“;“

Selgitus

Parandatakse viiteviga. KrMS § 301 on muutunud kehtetuks ning reegel, et kui prokuratuur süüdistusest loobub, siis tehakse kriminaalasjas õigeksmõistev otsus, on alates 1. novembrist 2026 sätestatud KrMS § 268 lõikes 8. Sisulist muudatust seaduses ei tehta.

34. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 387 lõige 2¹ muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(2¹) Kui vaidlustatav määrus koostati esialgu ilma käesoleva seadustiku § 145 lõike 3 punktides 7–8 nimetatud osadeta ja määruskaebuse esitaja taotles õigel ajal määruse täiendamist käesoleva seadustiku § 145 lõike 5 kohaselt, arvestatakse määruskaebuse esitamise tähtaega päevast, mil määruskaebuse esitajale oli kättesaadav käesoleva seadustiku § 145 lõike 3 punktides 1–8 nimetatud andmeid sisaldav kohtumäärus.“;“

Selgitus

Muudatus täpsustab määruskaebuse esitamise tähtaja kulgemise algust juhul, kui vaidlustatav määrus koostati esialgu ilma kirjalike põhjendusteta. Seadus näeb sellisel juhul ette menetlusosalise õiguse nõuda määrusele kirjalike põhjenduste lisamist ning seob määruskaebuse esitamise tähtaja põhjendustega määruse menetlusosalisele kättesaadavaks muutmisega. Samas ei ole üheselt selge, millal lõpeb määruskaebuse esitamise tähtaeg juhul, kui menetlusosaline määruse täiendamist ei taotle. Formaalselt võiks jõuda järeldusele, et määruskaebuse esitamise tähtaeg ei algagi, kuid see ei ole kooskõlas menetluse tõhusa läbiviimise eesmärgiga.

Muudatusega kõrvaldatakse see lünk. Määruskaebuse esitamise tähtaega arvestatakse põhjendustega määruse kättesaadavaks muutmisest üksnes juhul, kui määruskaebuse esitaja on õigel ajal taotlenud määruse täiendamist. Muul juhul algab 15-päevane tähtaeg hetkest, mil menetlusosaline määrusest teada sai või pidi teada saama.

Kui määruse täiendamist ei ole viiepäevase tähtaja jooksul taotletud, ei jõustu määrus siiski kohe pärast selle tähtaja möödumist. Menetlusosalisel võib olla mõjuv põhjus tähtaja möödalaskmiseks ja seetõttu õigus taotleda kaebetähtaja ennistamist. Et vähendada võimalust, et määrus jõustub ja täidetakse, kuid hiljem määruskaebuse alusel tühistatakse ning selle täitmine tuleb tagasi pöörata, jääb määruskaebuse esitamise tähtjaks ka sellisel juhul 15 päeva määrusest teada saamisest.

35. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 390 lõike 5 teine lause muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„Käesoleva paragrahvi lõikes 3¹ nimetatud kohtumääruse peale esitatud määruskaebuse menetlusse võtmine otsustatakse kümne päeva jooksul.“;

Selgitus

Parandatakse viiteviga: viidatud määruseliikide loetelu paikneb alates 1. novembrist 2026 lõikes 3¹. Lõige 3 reguleerib määruskaebuse läbivaatamise tähtaega ringkonnakohtus. Ühtlasi korrastatakse sõnastust, sest Riigikohus otsustab määruskaebuse, mitte kohtumääruse menetlusse võtmise.

36. täiendada eelnõu § 1 uue punktiga järgmises sõnastuses:

„XX) paragrahvi 424¹ lõiget 1 täiendatakse lausega järgmises sõnastuses:

„Käesoleva lõike alusel ei vabastata kinnipeetavat, kes välislepingu alusel kannab Eesti vanglas välisriigi kohtu mõistetud vangistust käesoleva seadustiku § 508⁹⁸ tähenduses.“;

Selgitus

Säilitatakse 13. juulil 2026 jõustunud piirang, mis on 1. novembril 2026 jõustuvast lõike uuest sõnastusest välja jäänud. Piirangu kohaselt ei vabastata § 424¹ lõike 1 alusel kinnipeetavat, kes kannab välislepingu alusel Eesti vanglas välisriigi kohtu mõistetud vangistust.

37. täiendada eelnõu §-ga 2 järgmises sõnastuses:

„§ 2. Riigilõivuseaduse muutmine

Riigilõivuseaduse § 22 lõike 1 punktis 12 asendatakse tekstiosa „terviserikkega, samuti“ tekstiosaga „terviserikkega, vägistamisega, samuti“.

Selgitus

1. novembril 2026 jõustuva KrMS-i redaktsiooniga sätestatakse vägistamisega põhjustatud mittevaralise kahju nõude riigilõivuvabastus. Muudatusettepanekuga tehakse asjakohane täiendus ka riigilõivuseadusesse, et sealne riigilõivust vabastatud nõuete loetelu oleks kriminaalmenetluse seadustikuga kooskõlas.

38. täiendada eelnõu §-ga 3 järgmises sõnastuses:

„§ 3. Vangistusseaduse täiendamine

Vangistusseaduse § 6¹ täiendatakse lõikega 2¹ järgmises sõnastuses:

„(2¹) Kui kannatanu on kriminaalmenetluse seadustiku § 38 lõike 5 punkti 2 alusel taotlenud enda teavitamist süüdimõistetu ennetähtaegsest vabastamisest või kinnipidamisasutusest põgenemisest, teavitab kannatanut Vanglateenistus.“;

Selgitus:

Füüsilisest isikust kannatanu õigus taotleda enda teavitamist süüdimõistetu ennetähtaegsest vabastamisest või kinnipidamisasutusest põgenemisest lisati kriminaalmenetluse seadustikku 2016. aastal⁶. Samas ei sätestatud seaduse tekstis seda, kellel täpsemalt teavitamise kohustus lasub (kohus või vangla) ning seetõttu on praktikas tulnud ette juhtumeid, mil kannatanut ei ole kinnipeetava

⁶ Vt lähemalt KrMS § 38 lg 5 p 2 [Eelnõud – Riigikogu](#)

vabanemisest üldsegi teavitatud. Õigusselguse tagamiseks sätestatakse seaduses selgelt, et teavitamise kohustus lasub Vanglateenistusel. Valiku põhjus seisneb selles, et Vanglateenistusel on kinnipeetavaga viimane (ja vahetu) kontakt enne tema vabastamist. Ühtlasi on Vanglateenistus loogilisem valik seetõttu, et teavitamiskohustus lasub ka kinnipeetava põgenemise korral ning sellises olukorras oleks kohtu kaasamine kannatanu teavitamiseks tarbetu lisasamm, mis takistaks info võimalikult kiiret jõudmist kannatanuni.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Aare Pere 508 9527
aare.pere@justdigi.ee